

CHỮ “ĐẠT” TRONG DỊCH THUẬT

Lê Hoài Ân^(*)

1. Đặt vấn đề

Giảng dạy dịch thuật là một lĩnh vực còn rất mới mẻ của Trường Đại học Ngoại ngữ, Đại học Quốc gia Hà Nội. Dịch thuật nói chung là một hoạt động phức tạp. Trước hết bởi vì dịch thuật là một hoạt động bị chi phối bởi nhiều yếu tố (các yếu tố ngôn ngữ, văn hóa, tình huống, giao tiếp v.v.). Hơn nữa, dịch thuật đều liên quan ít nhiều với chuyên môn của các ngành, các lĩnh vực khoa học có tính đặc thù, các văn bản chuyên môn khoa học-kỹ thuật (Ví dụ dịch chuyên ngành). Nhiều dịch giả và nhiều nhà nghiên cứu về dịch thuật Việt Nam đã có nhiều tranh luận về ba tiêu chí *tín* - *đạt* - *nhã* trong dịch thuật. Bản thân tôi rất băn khoăn về ba tiêu chí này. Hôm nay, tôi sẽ luận bàn một chút về chữ *đạt* trong dịch thuật.

2. Chữ “đạt” trong dịch thuật

Như chúng ta đã biết, “Dịch là truyền đạt một văn bản từ ngôn ngữ này (ngôn ngữ nguồn) sang một ngôn ngữ khác (ngôn ngữ đích) một cách trung thành trong chừng mực có thể, cả về nội dung lẫn hình thức” (ịnh nghĩa của M.Fyodorov/1950 - Dẫn theo Cao Xuân Hạo “Suy nghĩ về dịch thuật”- www.vietnamnet.vn). Bản thân tôi đã từng đọc rất nhiều định nghĩa về dịch thuật, nhưng rất thích định nghĩa này của Fyodorov, bởi vì thông qua định

nghĩa này tôi thấy chữ “đạt” trong dịch thuật được khẳng định. Theo định nghĩa này thì *đạt* trong dịch thuật tức là đảm bảo được sự trung thành trong chừng mực có thể, cả về nội dung lẫn hình thức giữa văn bản nguồn và văn bản đích. Tôi muốn bổ sung một ý nhỏ: *đạt* trong dịch thuật là đảm bảo được sự trung thành trong chừng mực có thể và *cần thiết* (phần bổ sung của tác giả) cả về nội dung lẫn hình thức giữa văn bản nguồn và văn bản đích. Tôi không bàn đến chữ *tín* và chữ *nhã* bởi vì theo tôi thì nếu đạt về nội dung và hình thức trong chừng mực có thể và cần thiết có nghĩa là chữ *tín* và chữ *nhã* cũng được đảm bảo. Sau đây, tôi bàn cụ thể hơn về chữ *đạt* trong dịch thuật.

2.1. “Đạt” có nghĩa là “đủ”

“Đủ” ở đây là tôi muốn nói đến sự đầy đủ về nội dung, về số lượng thông tin của văn bản nguồn được thể hiện trong bản dịch. Đây có thể nói là yêu cầu đầu tiên trong dịch thuật, là tiêu chuẩn định lượng trong dịch thuật. Chưa cần biết là bản dịch đó đúng hay không và chính xác đến mức độ nào, nhưng trước hết phải đủ lượng thông tin của văn bản gốc (không được nhiều hơn cũng không được ít hơn). Ví dụ:

“Một trong những biểu hiện rõ nét của kết quả hội nhập là tranh thủ vốn đầu tư nước ngoài. Tính đến hết năm

(*) Ths., Khoa Ng«n ng+ & Văn hóa Ph- -ng T@y, Tr-êng S'i h'c Ngo'i ng+, S'i h'c Qu'c gia H' Néi.

2002, Việt Nam đã cấp giấy phép cho 4.500 dự án nước ngoài với tổng số vốn đăng ký là trên 50 tỉ USD. Trong số đó có 3.670 dự án với số vốn đăng ký trên 39 tỉ USD giấy phép đang còn hiệu lực. Số dự án đang thực sự hoạt động là 2.000 với số vốn thực tế là 24 tỉ USD (*Việt Nam và tiến trình gia nhập WTO, 2005, tr. 17*).

Chúng ta thấy có những lượng thông tin sau:

1. Biểu hiện rõ nét của kết quả hội nhập: Tranh thủ vốn đầu tư nước ngoài
2. Hết năm 2002: 4.500 dự án được cấp phép, tổng số vốn đăng ký là 50 tỉ USD
3. Trong đó: 3.670 dự án với số vốn đăng ký 39 tỉ USD giấy phép còn hiệu lực
4. Số dự án đang hoạt động: 2000/vốn thực tế 24 tỉ USD

Người dịch phải dịch làm sao đảm bảo được lượng thông tin trên. Thiếu một trong những thông điệp trên có nghĩa là bản dịch không *đạt*. Trước khi chuyển dịch, người dịch bao giờ cũng phải đọc và phân tích văn bản nguồn thật kỹ và điều này cũng phải được rèn luyện cho sinh viên trong quá trình giảng dạy dịch thuật tại trường. Đây chính là biểu hiện của tính hoàn chỉnh về số lượng thông tin, số lượng thông điệp trong dịch thuật và tính hoàn chỉnh về lượng thông tin cũng là một tiêu chí để đánh giá một bản dịch, đánh giá các bài thi và kiểm tra dịch của sinh viên.

2.2. “Đạt” có nghĩa là chính xác về nội dung

Đây là tiêu chí định tính trong dịch thuật. Chính xác ở đây có nghĩa là chuyển dịch đúng nội hàm, đúng tinh

thần của văn bản gốc. Nhiều nhà nghiên cứu dịch thuật nói nôm na rằng: Dịch trước hết là phải thể hiện được đúng tinh thần nội dung thông điệp của văn bản gốc, có nghĩa là không phải dịch “cái được viết, được nói” mà chuyển dịch “cái định nói, cái muốn nói, muốn diễn đạt”. Đối với những văn bản chuyên ngành thì không phải lúc nào cũng làm được điều này. Nhiều văn bản chuyên ngành sử dụng những cấu trúc rất phức tạp, những hình ảnh ẩn dụ mà nhiều khi người dịch hiểu tất cả các từ ngữ đơn lẻ nhưng không chuyển dịch đúng được. Ví dụ:

“*Treuhand* ist eine Bundesbehörde, die mit der Privatisierung des gesellschaftlichen Eigentums der ehemaligen DDR von 1990 bis 1994 beauftragt wurde.” (Từ điển *Deutsches Universalwörterbuch Duden 1996: 1521*). Từ *Treuhand* được kết hợp bởi hai từ đơn: *Treu* (trung thành, chung thủy) và từ *Hand* (bàn tay). Nếu không hiểu đây là hiện tượng thuật ngữ hóa, ẩn dụ hóa những hiện tượng, khái niệm của ngôn ngữ toàn dân thì nhiều người sẽ dịch từ trên thành “bàn tay tin cậy” và người Việt, khi gặp khái niệm đó sẽ hiểu theo một hướng khác hẳn. Đoạn trích dẫn trên có thể được dịch thành: “Cơ quan thác quản là một Cơ quan Liên bang được giao nhiệm vụ phụ trách quá trình tư nhân hóa tài sản Nhà nước của CHDC Đức trong giai đoạn từ năm 1990 đến năm 1994”. Một số khái niệm như thế chuyển dịch từ tiếng Đức sang tiếng Anh rất đơn giản, nhưng chuyển dịch từ tiếng Anh sang tiếng Việt thì không đơn giản chút nào, nó đòi hỏi người dịch cần phải có một phong kiến thức chuyên ngành tương đối vững. Ví dụ:

Tiếng Sọc	Tiếng Anh	Tiếng Việt
Treuhand	Trust	C- quan th, c qu¶n
Kreditplafond	Credit ceiling	Mức cho vay
oeffentliche Hand	Authorities	C- quan nhµ n-í c
Schuldenberg	Mountain of debts, Pile of debts	Núi nợ, núi cháng nợ chÉT

2.3. “Đạt” có nghĩa là phù hợp về hình thức

Bất cứ văn bản nào cũng phải tuân thủ những tiêu chí hình thức nhất định. Một điểm cần nhấn mạnh ở đây là trong ngôn ngữ nguồn và ngôn ngữ đích có những quy định khác nhau về hình thức. Trong tiếng Đức, tất cả các danh từ đều viết hoa, bất kể đó là danh từ chung hay danh từ riêng. Nhưng khi chuyển dịch từ tiếng Đức sang tiếng Việt ta cần lưu ý là các danh từ đó được viết thường (trừ trường hợp danh từ riêng, tên riêng). Một ví dụ liên quan đến cách viết dấu chấm và dấu phẩy trong các con số:

“Tính đến hết năm 2002, Việt Nam đã cấp giấy phép cho 4,500 dự án nước ngoài với tổng số vốn đăng ký là trên 50 tỉ USD. Trong số đó có 3,670 dự án với số vốn đăng ký trên 39 tỉ USD giấy phép đang còn hiệu lực.” (*Việt Nam và tiến trình gia nhập WTO 2005: 17*).

Hai con số được gạch chân 4,500 và 3,670 được người dịch bê nguyên cách viết số trong văn bản gốc (tiếng Anh) và điều đó không được chấp nhận trong tiếng Việt. Trong tiếng Việt, trường hợp trên người ta dùng dấu chấm để tách phần nghìn ra 4.500 và 3.670. Trong quá trình làm việc, bản thân tôi đã có lần phải chuyển dịch tên các cơ quan, tổ chức từ tiếng Việt sang tiếng Đức, ví dụ Khoa Ngôn ngữ & Văn hóa Phương Tây:

“Abteilung Westeuropäische Sprachen & Kulturen”. Trong trường hợp này, ký hiệu & được giữ nguyên khi dịch và một chuyên gia Đức đã góp ý cho tôi: Ký hiệu & có thể được chấp nhận trong văn hóa Việt khi viết tên các cơ quan, tổ chức nhà nước, nhưng không được chấp nhận trong văn hóa Đức, tốt nhất là viết thành *Abteilung Westeuropäische Sprachen und Kulturen/Department of West-European Languages and Cultures*. Lỗi hình thức này không phải là lỗi lớn, nhưng nó có tác động tương đối mạnh đối với người tiếp nhận văn bản ở văn hóa Đức. Người ta thấy rằng người dịch không có những hiểu biết tối thiểu trong sử dụng các ký hiệu. Ở Đức, ký hiệu & chỉ sử dụng khi viết tên các công ty, doanh nghiệp (ví dụ: Co & Mann).

2.4. “Đạt” có nghĩa là chính xác về thuật ngữ

Khó nhất trong dịch thuật có lẽ chính là dịch chuyên ngành, bởi vì chúng ta phải chuyển dịch thuật ngữ, mà nói đến thuật ngữ tức là đi sâu vào một chuyên ngành cụ thể trong các lĩnh vực hoạt động vô cùng đa dạng và phức tạp của đời sống xã hội. Ở CHLB Đức không có đào tạo thông dịch viên chung chung mà đào tạo rất cụ thể theo chuyên ngành xác định, ví dụ đào tạo thông dịch viên lĩnh vực xây dựng, lĩnh vực môi trường, y học v.v. Ngay cả các giảng viên đảm nhiệm môn dịch thuật tại trường thì kiến thức chuyên ngành của họ cũng không phải

thật vững. Nói đến thuật ngữ là nói đến tính chính xác. Trong nhiều trường hợp, chúng ta có thể có những cách diễn đạt khác để người tiếp nhận hiểu được nội dung, nhưng đó vẫn là cách dịch mà tôi gọi là “dịch vòng vèo”. Con đường “vòng vèo” là con đường cần thiết, nhưng lại là con đường “bất đắc dĩ” khi người dịch không nắm được thuật ngữ. Ví dụ:

“Tỉ giá hối đoái là một biến số rất quan trọng trong nền kinh tế vĩ mô. Đặc biệt trong xu hướng toàn cầu hóa ngày nay, tỉ giá hối đoái chính là sợi dây liên kết vô hình giữa các quốc gia với nhau.” (*Việt Nam và tiến trình gia nhập WTO 2005: 97*).

Ở trong đoạn văn chỉ có hai câu trên, ta thấy thuật ngữ “tỉ giá hối đoái” xuất hiện hai lần và đều đóng vai trò là chủ ngữ trong câu. Nếu người dịch không nắm được thuật ngữ này thì có lẽ cả đoạn văn trên không thể dịch được. Tất nhiên, người ta có thể giải thích tỉ giá hối đoái là mối tương quan giữa VNĐ và USD - nhưng rõ ràng cách dịch này không thuyết phục, nó thể hiện sự hạn chế về thuật ngữ của người dịch. Trong nhiều trường hợp, nếu người dịch không nắm được thuật ngữ đồng nghĩa với việc “bó tay hoàn toàn”, bởi vì nhiều thuật ngữ không thể nào dịch theo kiểu diễn giải được. Ví dụ:

“Các nước thành viên WTO cam kết giành cho nhau chế độ đãi ngộ tối huệ quốc và chế độ đãi ngộ quốc gia.” (*Việt Nam và tiến trình gia nhập WTO, 2005: 69*)

Hai thuật ngữ được gạch chân ở trên là những điều khoản thương mại đã được thỏa thuận giữa các quốc gia với nhau. Nếu không nắm chính xác thuật ngữ này

thì câu trên không thể chuyển dịch được. Cách giải thích vòng vèo chỉ bộc lộ yếu kém của thông dịch viên về kiến thức chuyên ngành mà thôi.

2.5. “Đạt” có nghĩa là phù hợp với mục đích (chức năng) của văn bản nguồn

Như chúng ta đã biết, mỗi một loại hình văn bản đều có những chức năng nhất định. Theo một số nhà nghiên cứu về dịch thuật thì có thể phân ra thành các loại hình văn bản chức năng sau:

2.5.1. Văn bản nhấn mạnh nội dung thông tin

Những văn bản như thông tin báo chí, phóng sự, thư từ thương mại, danh mục hàng hóa, hướng dẫn sử dụng máy móc, văn bản hành chính, sách giáo khoa, báo cáo, sách chuyên ngành v.v... là những văn bản được xếp vào nhóm “văn bản thiên về chức năng thông tin, thông báo”. Điều đó không có nghĩa rằng chúng ta bỏ qua phần hình thức của các văn bản này. Cách phân định trên chỉ có tác dụng định hướng cho thông dịch viên khi chuyển dịch các văn bản này, để người dịch lựa chọn những phương pháp phù hợp làm nổi bật được nội dung thông báo của văn bản gốc. Đối với những văn bản này, nội dung thông tin phải là yếu tố ưu tiên hàng đầu. Tính mục đích, tính chức năng phù hợp với loại hình văn bản là điểm nhấn ở đây. Có nghĩa là, khi chuyển dịch các văn bản này thì ưu tiên đầu tiên là vấn đề nội dung, ngữ nghĩa, sau đó mới đến vấn đề ngữ pháp và phong cách. Ví dụ khi dịch một lá thư giao dịch thương mại từ tiếng Đức sang tiếng Việt thì người dịch không cần chú ý đến hình thức bức thư đó mà có thể sử

dụng mẫu thư giao dịch thương mại trong tiếng Việt, quan trọng nhất là những yêu cầu giao dịch trong bức thư đó:

“Reklamation

Kd.-Nr. 03/4772 - M, Gesch.-Nr. 3655/90

Sehr geehrter Herr Mellers,

Die von Ihnen mit Schreiben vom 22.07.1990 angekuendigte Lieferung ist erst heute bei uns eingetroffen...”

Nếu dịch cả phần hình thức và nội dung của bức thư trên ra tiếng Việt để người tiếp nhận văn bản nắm được nội dung cũng như hình thức “cấu trúc” của một bức thư khiếu nại của Đức thì ta có phương án sau:

“Khiếu nại

Mã số khách hàng 03/4772 - M, Mã số kinh doanh 3655/90

Ông Mellers kính mến,

Số hàng được ông thông báo trong bức thư ngày 22.07.1990 mãi hôm nay mới đến chỗ chúng tôi...” (*Mẫu đơn thư kinh doanh và cá nhân tiếng Đức, 1999: 163*)

Chúng ta thấy trong đoạn văn tiếng Đức có các mục về mã số khách hàng, mã số kinh doanh, sau phần xưng hô “sehr geehrter Herr Mellers” là dấu phẩy. Nếu chúng ta chỉ chú ý dịch phần nội dung của lá đơn khiếu nại này trong tiếng Đức thì có thể không cần sử dụng mẫu viết thư của Đức mà sử dụng mẫu đơn khiếu nại trong tiếng Việt, chỉ giữ lại phần nội dung khiếu nại. Phương án này có thể được thể hiện như sau:

“Đơn khiếu nại

Ông Mellers kính mến!

Số hàng ông thông báo trong bức thư ngày 22.07.1990 mãi hôm nay mới đến chỗ chúng tôi ,...”

Có nghĩa là khi dịch những văn bản nhấn mạnh đến nội dung thông báo trong ngôn ngữ nguồn, người dịch chỉ cần lấy nội dung văn bản nguồn để tạo một văn bản khác ở ngôn ngữ đích có nội dung tương tự. Hình thức văn bản dịch không cần tuân thủ hình thức của văn bản gốc mà có thể sử dụng quy định hình thức trong ngôn ngữ đích.

3.5.2. Văn bản nhấn mạnh hình thức

Theo quan điểm của K. Reiss, khi dịch các văn bản này, người dịch quan tâm đến hình thức thể hiện một nội dung nhất định ở văn bản nguồn như thế nào, có những đặc điểm gì về phong cách, về phương pháp diễn đạt, những phương pháp hoán dụ, ẩn dụ được sử dụng như thế nào, tần số ra sao v.v... Nói như thế không có nghĩa là ta không quan tâm đến nội dung thông báo. Nội dung và hình thức bao giờ cũng là hai mặt có quan hệ khăng khít với nhau. Phân định loại hình văn bản thiên về hình thức hay thiên về nội dung như trên đã đề cập chỉ nhằm mục đích định hướng cho người dịch, đối với một loại hình văn bản nhất định cái gì được ưu tiên hơn, cái gì cần nhấn mạnh hơn, tức là tính định hướng về chức năng, về trọng tâm trong dịch thuật. Ví dụ khi chuyển dịch một tấm bằng tốt nghiệp đại học của Bộ Giáo dục Việt Nam ra tiếng Đức, chúng ta có thể có hai trọng tâm sau đây:

(*) Dịch để một đối tượng tiếp nhận nào đó là người Đức nắm được mẫu của một văn bằng tốt nghiệp đại học ở Việt Nam

(**) Dịch để hoàn thiện bộ hồ sơ du học tại Đức

Ở phương án (*), chúng ta phải dịch đầy đủ theo đúng cấu trúc một văn bằng tốt nghiệp đại học ở Việt Nam để người đọc có thể đối chiếu với mẫu bằng tốt nghiệp đại học của Đức. Phần nội dung ở đây thực sự không quá quan trọng nữa, ta có thể lấy một bằng đại học bất kỳ của Việt Nam để chuyển dịch, có nghĩa là người dịch phải bám chặt vào hình thức, kết cấu, bố cục của văn bản trong ngôn ngữ nguồn. Ví dụ:

Cộng hòa Xã hội Chủ nghĩa Việt Nam

Độc lập - Tự do - Hạnh phúc

Căn cứ vào quy chế về văn bằng bậc đại học ban hành theo quyết định số 1994/QĐ-ĐH ngày 23-11-1990 của Bộ trưởng Giáo dục và Đào tạo, Hiệu trưởng trường

Đại học Ngoại ngữ Hà Nội

cấp

Bằng tốt nghiệp đại học

Loại hình đào tạo: Chính quy

Ngành: Tiếng Đức

Hạng: Giỏi Năm tốt nghiệp: 1996

và công nhận danh hiệu

Cử nhân Ngoại ngữ

cho Nguyễn Văn A

sinh ngày 29.07.1968 tại Vĩnh Phúc

Hà Nội, ngày 02 tháng 8 năm 1996

Hiệu trưởng

Khoa trưởng (đã ký)

Trong trường hợp (*), bản dịch phải thể hiện đầy đủ và theo đúng thứ tự như bản gốc các mục nội dung như:

(1) Cộng hòa Xã hội Chủ nghĩa Việt Nam....

(2) Căn cứ....

(3) Ai cấp?

(4) Cái gì?

(5) Loại hình đào tạo

(6) Hạng tốt nghiệp (7) Năm tốt nghiệp

(8) Công nhận danh hiệu

(9) Cho ai (10) sinh ngày (11) nơi sinh

(12) Ngày tháng năm ký cấp văn bằng

(13) Người ký cấp văn bằng

Theo phương án (**), người dịch không nhất thiết phải tuân thủ nghiêm ngặt quy định hình thức của văn bản gốc, mà có thể lấy một mẫu bằng đại học của Đức và đưa phần nội dung của văn bản gốc vào, bởi vì cơ quan quản lý của Đức chỉ cần thông qua bản dịch để biết đây là cái gì - của ai để khẳng định: Thí sinh A đã đủ hồ sơ đăng ký nhập học. Qua ví dụ trên tôi muốn đưa ra những nhận xét sau:

- Một văn bằng nhấn mạnh hình thức ở ngôn ngữ nguồn có thể chuyển dịch định hướng theo hình thức văn bản gốc hoặc định hướng theo hình thức văn bản đích tùy mục đích sử dụng văn bản dịch của người tiếp nhận văn bản hoặc mục đích sử dụng của khách hàng.

- Những văn bản đặc biệt thiên về hình thức như các tác phẩm văn thơ đòi

hỏi phải lưu ý đến nhiều yếu tố khác như yếu tố thẩm mỹ, nghệ thuật, tác động của tác phẩm đó đối với tư tưởng, tình cảm của đối tượng tiếp nhận văn bản. Chính vì thế mà khi dịch các loại hình văn bản này đòi hỏi tính sáng tạo rất lớn ở người dịch, đòi hỏi năng khiếu thẩm mỹ, năng khiếu văn chương của người dịch. Cách chuyển dịch những văn bản đặc biệt này tôi sẽ luận bàn trong một bài viết khác.

2.5.3. Loại hình văn bản mang tính kêu gọi

Theo K. Reiss thì loại hình văn bản này không chỉ truyền đạt nội dung thông tin đơn thuần bằng một hình thức ngôn ngữ nhất định. Điểm đặc trưng ở đây là một dự định, một mục đích nhất định, một hiệu lực ngoài ngôn ngữ. Bản dịch chủ yếu phải thể hiện được rõ ràng lời kêu gọi đối với độc giả/thính giả hướng tới của văn bản gốc. Hình thức ngôn ngữ để hiện thực hóa một nội dung nhất định được xếp sau mục tiêu đặc biệt ngoài ngôn ngữ của văn bản: Có nghĩa là bản dịch phải có tác động “khiêu khích để tạo ra một phản ứng nhất định của thính giả, độc giả.” (*K. Reiss. moeglichkeiten und grenzen der uebersetzungskritik / Các khả năng và ranh giới phê phán dịch thuật 1986: 45*).

Trong phần trình bày của mình, Reiss đã nêu ra nhiều loại hình văn bản có thể được xếp vào nhóm văn bản định hướng kêu gọi như quảng cáo, chiến dịch tuyên truyền, cuộc bút chiến, chính sách mị dân, tác phẩm trào phúng v.v... Chúng ta có thể thống nhất với nhau rằng: Mục tiêu tối thượng của văn bản quảng cáo là tác động đến hứng thú mua

sắm, kích thích để mọi người đến cửa hàng và mua sản phẩm đang quảng cáo. Thông qua việc dịch một điều văn, người dịch muốn tạo ra một tình cảm thương yêu, kính phục người đã khuất ở độc giả. Ví dụ khi dịch Điều văn truy điệu Bác mà Tổng bí thư Lê Duẩn đọc năm 1969:

“Hồ Chủ tịch kính yêu của chúng ta không còn nữa. Tổn thất này vô cùng lớn lao. Đau thương này thật là vô hạn.” hoặc “Dân tộc ta, nhân dân ta, non sông đất nước ta đã sinh ra Hồ Chủ tịch - Người anh hùng vĩ đại. Và chính người đã làm rạng rỡ dân tộc ta, nhân dân ta và non sông đất nước ta.” (www.vnn.vn / *Chuyện khởi thảo điều văn truy điệu Bác 35 năm trước*). Có thể bản dịch của chúng ta không tạo ra được một nỗi đau quặn thắt cho người đọc như 35 năm về trước, nhưng ít nhất là phải làm cho người đọc xúc động trước sự ra đi của một con người vĩ đại. Đó là nhiệm vụ chính của người dịch dạng văn bản này. Nếu bản dịch không làm được điều này thì có nghĩa là bản dịch chưa đạt yêu cầu dù cho nội dung thông báo được đảm bảo.

2.6. “Đạt” có nghĩa là bản dịch phù hợp với trình độ nhận thức của đối tượng tiếp nhận văn bản

Chúng ta đều biết là mỗi loại hình văn bản đều có đối tượng tiếp nhận của nó. Có những văn bản chỉ hướng tới một nhóm đối tượng tiếp nhận rất hạn hẹp. Trong quá trình chuyển dịch, người dịch không những phải phân tích văn bản gốc để nắm được nội dung thông báo, hình thức thể hiện, mục đích văn bản, mà còn cần phân tích đối tượng tiếp nhận văn bản dịch nữa. Dịch định hướng đối tượng tiếp nhận văn bản là điểm tôi muốn

nhấn mạnh ở đây. Ví dụ khi dịch một bản thuyết minh một dự án gửi tới Bộ Kế hoạch và Đầu tư, ta nên sử dụng một ngôn ngữ chuẩn mực ở mức độ cao, không cần có những giải thích, phụ lục quá chi tiết, bởi vì các vị ở Bộ hoàn toàn có thể hiểu được những nội dung có liên quan. Như vậy, sự “can thiệp” của người dịch trong trường hợp này rất hạn chế, tránh hiện tượng “gia trưởng của dịch giả”. Nếu bản thuyết minh đó được gửi cho các vị cán bộ ở địa phương nơi được chọn để thực hiện dự án, người dịch có thể can thiệp sâu hơn bằng cách lựa chọn những mẫu câu, những cách diễn đạt đơn giản hơn, “mộc hơn” để truyền tải nội dung đề án. Cần thiết cũng nên có những giải thích bổ sung cốt sao cho thông điệp đến được với đối tượng tiếp nhận. Đây không phải là “bóp méo” văn bản nguồn mà tôi coi đây là sự can thiệp cần thiết của người dịch định hướng theo trình độ nhận thức của đối tượng tiếp nhận văn bản. Ví dụ:

“Việt Nam đang thúc đẩy công cuộc cải cách hành chính, áp dụng chính sách một cửa - một dấu”. (www.vnn.vn)

Chính sách “một cửa - một dấu” được báo Vietnam News dịch thành “one-stop-shop policy”. Phương án này chỉ những người nước ngoài nắm được tình hình Việt Nam hoặc làm việc trong môi trường liên quan đến Việt Nam mới hiểu được. Những người nước ngoài biết tiếng Anh, không có phong thông tin về Việt

Nam thì họ không thể hiểu được khái niệm “one-stop-shop policy”. Đối với đối tượng này, người dịch nên mở ngoặc giải thích thêm cho độc giả hiểu đây là chính sách đơn giản hóa thủ tục hành chính ở Việt Nam: one-stop-shop policy (simplification of administrative procedures). Trường hợp này tôi gọi là giải thích thuật ngữ mới cho đối tượng. Đây cũng là một phương thức để chuyển dịch những thuật ngữ mới chưa thông dụng. Điều cần lưu ý là can thiệp của người dịch phải có liều lượng nhất định, tránh rơi vào hai thái cực: Đánh giá quá cao người đọc sẽ dẫn đến chuyển dịch không đủ chi tiết cần thiết. Đánh giá quá thấp độc giả dẫn đến việc chuyển dịch quá chi tiết, rơi vào tình trạng giải thích dài dòng, lê thê. Liều lượng “can thiệp” của người dịch ở mức độ hợp lý chính là nghệ thuật trong dịch thuật nói riêng và trong các lĩnh vực khác nói chung.

3. Thay cho phần kết

Trên đây là một số ý kiến luận bàn về chữ “đạt” trong dịch thuật. *Đạt trong dịch thuật* có nghĩa là đủ về nội dung, chính xác về thông điệp, phù hợp về hình thức, chuẩn xác về thuật ngữ, phù hợp với mục đích/chức năng của văn bản nguồn và đặc biệt là phù hợp với trình độ nhận thức của đối tượng tiếp nhận văn bản. Về từng tiêu chuẩn trên của chữ “đạt” trong dịch thuật tôi sẽ bàn kỹ hơn trong một dịp khác.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Vũ Kim Bảng, Nguyễn Hoài Bảo, *Mẫu đơn thư kinh doanh và cá nhân tiếng Đức*, NXB Phụ nữ, Hà Nội, 1999.
2. Đặng Đức Đạm, *Volkswirtschaftliche Entwicklung und Unternehmensformen in Vietnam / Phát triển kinh tế quốc dân và các loại hình doanh nghiệp ở Việt Nam* (Do Nguyễn Tâm Tình và Nguyễn Thanh Quang dịch), NXB Thế giới, Hà Nội, 1999.

3. Koller, W., *Einfuehrung in die Uebersetzungswissenschaft/Dẫn luận khoa học dịch*, Quelle & Meyer, Wiesbaden, 1997.
4. Reiss, K., *Moeglichkeiten und grenzen der uebersetzungskritik/Khả năng và ranh giới phê bình dịch thuật*, Max Hueber Verlag Germany, 1986.
5. Hoàng Văn Vân, *Nghiên cứu dịch thuật*, NXB Khoa học Xã hội, Hà Nội, 1986.
6. *Việt Nam và tiến trình gia nhập WTO*, NXB Thế giới, Hà Nội, 2005.
7. www.vnn.vn
8. www.evan.com.vn

VNU. JOURNAL OF SCIENCE, Foreign Languages, T.xXII, n_o3, 2006

“ATTAINMENT” IN THE TRANSLATION

Le Hoai An, MA

*Department of Westeuropean Language and Cultures
College of Foreign Languages - VNU*

Translation is a very complex field. What a translator is and does, how a translator should translate, what constitutes a good translation, what we should do to develop better training programs for translation professionals and to evaluate the quality of a translation? - this question is not easy to answer. This article analyzes the standard “attainment” in the translation. In my opinion, “attainment” in the translation is completeness in substance (informative completeness), exactness in substance, formative adequacy, exactness in terminology and adequacy with regard to knowledge of readers/translation recipients. I hope that this paper is a small contribution for the translation teaching at College of Foreign Languages - VNU Hanoi.